

Акредитивна форма розрахунків мало використовується в Україні, оскільки має високу вартість і складність виконання. Хоча з 2008 року зросла тенденція до зростання обсягів використання такої форми розрахунків. Це пов'язано з нестабільною економічною ситуацією у світі та недовірою до ділових партнерів. Крім того, такою формою розрахунків можуть скористатися тільки ті суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюють операції на великі суми грошей. Перевагу такої форми розрахунків надають підприємства авіапромисловості, машинобудування та кораблебудування [6].

Проаналізувавши кредитування підприємств при здійсненні операцій за експортними акредитивами, ми прийшли до висновку, що лідером у 2009 році був ОТП Банк, сума зобов'язань якого становила 161 643 тис. грн., найменша сума зобов'язань (1588 тис. грн.) була у Правекс-Банку. Щодо кредитування операцій за імпорними акредитивами, то можна спостерігати, що тут лідером у 2009 році був Укрексімбанк із зобов'язаннями в 947 544 тис. грн., а на останньому місці – «Райффайзен Банк Аваль» із зобов'язаннями 49 246 тис. грн.

У 2010 році першість у кількості наданих кредитів за імпорними операціями перейшла до ПриватБанку та становила 2 326 000 тис. грн. Найменше зобов'язань спостерігається знову ж таки у «Райффайзен Банку Аваль» – 3110 тис. грн. Згідно із зазначеним можна відзначити досить жваву діяльність банків у кредитуванні акредитивних операцій, а отже й обслуговуванні зовнішньоекономічної діяльності підприємств, хоча зростання даних зобов'язань супроводжується значними ризиками для банку.

Висновки

Таким чином, враховуючи вище сказане, оптимальною формою розрахунків для підприємств харчової промисловості є документарне інкасо з таких причин: на відміну від банківського переказу, який найчастіше використовується на даний час, розрахунки за інкасо регулюються не лише нормами національного законодавства, а й міжнародними правилами, що не викликатиме суперечностей між партнерами; це досить недорога форма розрахунків, і тому вона застосовується для виконання угод на незначні суми.

Окрім цього, інкасо має суттєві переваги, які позитивно вплинуть на управління зовнішньоекономічною діяльністю: зручність (банк, який має відділення та мережу корес-

пондентів, допомагає уникнути різних проблем пов'язаних з міжнародними розрахунками (інкасо), застосувавши ефективний спосіб обробки документів, розрахунків і зв'язку); збільшення конкурентоспроможності (для експортера інкасо виступає менш тривалим та обтяжливим засобом досягнення домовленості, ніж акредитив. Отже, у експортера є можливість продати товар за нижчою ціною, збільшуючи свою конкурентоспроможність); зменшення ризику дострокової передачі товарів (експортер може захиститися від передачі товарів до того, як імпортер здійснить платіж. Інкасо передбачає менший ступінь безпеки для експортера, ніж передплата готівкою чи акредитив. Але якщо експортерів не потрібен надійний захист від політичного та комерційного ризику за даної концентрації угод або негайна оплата товарів є необов'язковою, інкасо може бути оптимальною формою розрахунку).

Список використаних джерел

1. Петрашко Л.П. Міжнародні фінанси / Петрашко Л.П. [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц]. – К.: КНЕУ, 2003. – 221 с.
2. Стадницький Ю.І. Сучасні аспекти розвитку міжнародних розрахунків вітчизняних підприємств / Стадницький Ю.І., Коваль Л.М., Савицький А.В. – К.: Інноваційна економіка. – 2012. – №11. – С. 52.
3. Рибіна Л.О. Безготівкові розрахунки / Л.О. Рибіна. – Суми: Довкілля, 2006. – 245 с.
4. Бердар. М.М. Фінанси підприємств / Бердар. М.М. [навч. посіб.] – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
5. Арбузов С.Г. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. – 504 с.
6. Види безготівкових розрахунків в іноземній валюті / Михасик О.Д. // Науковий вісник Національного університету ДПС України. – 2011. – №3 [54].
7. Міжнародні фінанси [Д'яконова І.І., Макаренко М.І. та ін.]; [навч. посібник]. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 548 с.
8. Постанова НБУ «Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» (Інструкція, п.1.4) 21.01.2004 №22.
9. Міжнародна економіка [Білоцерківець В.В., Завгородня О.О., Лебедева В.К. та ін.]; [підручник] / За ред. А.О. Задю, В.М. Тарасевича. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.
10. Використання акредитива при розрахунках. / Бондаренко І.А. // Фінанси України. – 2009. – №3. – С. 114.

УДК 336.71.078.3

К.Ю. ЦИЦИК,
аспірант, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Питання управління системними ризиками в контексті забезпечення фінансової стійкості банківського сектору

Стаття присвячена дослідженню та визначенню сутності поняття системного ризику. Розкрито методологічні засади відстеження системних ризиків у фінансовій сфері та визначено механізми управління ними. Особливу увагу приділено питанню ролі пруденційного банківського нагляду в управлінні системними ризиками з метою забезпечення фінансової стійкості банківського сектору.

Ключові слова: системний ризик, пруденційний банківський нагляд, банківські ризики, система оцінки ризиків, фінансова стійкість.

Вопрос управления системными рисками в контексте обеспечения финансовой устойчивости банковского сектора

Статья посвящена исследованию и определению сути понятия системного риска. Раскрыты методологические основы отслеживания системных рисков в финансовой сфере и определены механизмы управления ими. Отдельное внимание уделено вопросу роли пруденциального банковского надзора в управлении системными рисками в целях обеспечения финансовой устойчивости банковского сектора.

Ключевые слова: системный риск, пруденциальный банковский надзор, банковские риски, система оценки рисков, финансовая устойчивость.

Systemic risks management within the context of ensuring banking sector financial sustainability

The article is intended to investigate the nature and define the concept of systemic risk. Methodological principles of systemic risks' tracking in the financial sphere are revealed, as well as their management mechanisms are defined. Special attention is paid to the role of prudential banking supervision in systemic risks management to ensure financial sustainability of the banking sector.

Keywords: systemic risk, prudential banking supervision, banking risks, risk assessment, financial sustainability.

Постановка проблеми. Світова фінансова криза, що розпочалася в 2008 році та отримала новий імпульс в Європі в 2012 році, наочно показала необхідність переосмислення підходів до економічної політики, зменшення негативного впливу системних ризиків, вдосконаленню набору інструментів ризик-менеджменту, що дають змогу передбачити та пом'якшити ризики. В Україні додатковим фактором поглиблення проблеми ефективного функціонування фінансової системи є наявна політична криза, що поступово призводить до економічного спаду в країні. За таких умов постає питання захисту не окремої фінансової установи, а системи в цілому, адже наявна фінансово-економічна кон'юнктура не сприяє активізації розвитку та підтриманню стабільного функціонування учасників фінансової системи, а гальмує ці процеси, ускладнюючи умови діяльності суб'єктам ринку. У зв'язку з цим серед науковців, урядовців, фінансистів та банкірів з особливою гостротою постало питання виявлення, оцінки та управління системними ризиками.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питанню управління системними ризиками в розвинутих країнах в останні роки приділяють значну увагу як науковці, так і практики. За даним науковим напрямом було здійснено ряд досліджень, серед яких роботи О.І. Барановського, Я.В. Белінської, О.Д. Говтвань, Т.Т. Ковальчука, А.О. Крилової, А.Я. Кузнецової, А.К. Мансурова, В.І. Міщенко, С.Р. Моїсєєва, С.В. Науменкової, І.В. Патіної, Т.С. Смовженко та інших вчених. Окремо слід відмітити роботи Дж. де Ніколо та М. Лучетта, присвячені дослідженню макроекономічного аспекту системних ризиків, а також праці П.В. Каллаур, Д. Унгур, що розкривають особливий зв'язок між управлінням системними ризиками та забезпеченням фінансової стабільності. Роль банківського регулювання в управлінні системними ризиками є предметом дослідження науковців Дж. Кауфмана та К. Скотта. Проте, незважаючи на значний рівень дослідження даного питання, нові виклики, що мають місце у банківській системі України, спричинені як внутрішніми змінами політико-економічного характеру, так і зовнішніми факто-

рами міжнародного впливу, спонукають науково-практичну спільноту до пошуку нових підходів до визначення системних ризиків, методів їх оцінки та інструментів управління з метою забезпечення фінансової стабільності.

Мета статті. У контексті постановки проблеми та актуальності обраної теми метою нашого дослідження є визначення поняття системного ризику та його характеристика, розкриття методологічних засад відстеження системних ризиків у фінансовій сфері та визначення механізмів управління ними. Окрема увага в роботі приділена питанню ролі пруденційного банківського нагляду в управлінні системними ризиками з метою забезпечення фінансової стійкості банківського сектору.

Виклад основного матеріалу. Системний ризик як поняття набуло особливо широкого вжитку після глобальної економічної кризи 2008 року. За своєю природою він виступає ймовірністю збою всієї системи у зв'язку з невідомістю окремих частин або компонентів та є наслідком паралельної динаміки (кореляції) між більшістю або усіма елементами системи [1].

Системний ризик розглядається як потенційна небезпека виникнення ситуацій, за яких індивідуальна реакція економічних агентів на ризики призводить не до кращого їх розділення, диверсифікації, а навпаки – до підвищення загальної їх ненадійності [2, с. 24]. Відповідно до даного бачення мікроекономічні ризики та поведінки окремих фінансово-кредитних установ формують системний ризик. Використання набору інструментів даними установами для зменшення ризику, як –от спеціалізація, диверсифікація та страхування, може призвести до протилежного синергетичного ефекту – збільшення загального колективного ризику. Дії окремих фінансово-кредитних установ, що розглядаються ними як раціональні, у цілому можуть дестабілізувати ринок та збільшити системний ризик.

Потенційно системний ризик присутній у всіх фінансових системах, однак його реалізація відбувається лише в умовах критичного накопичення дисбалансів і наростання невизначеності у функціонуванні всієї системи чи в діяльності окремих установ унаслідок втрати керованості чи зумисних дій [3, с. 189].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У поширенні системного ризику ключову роль відіграють взаємозалежність суб'єктів фінансового ринку, міжбанківська система, глобальна фінансова система тощо. Важливим, своєю чергою, є взаємозв'язок між джерелами та об'єктами ураження. Так, одночасно і джерелом і об'єктом ураження можуть бути фінансові установи, фінансовий ринок, фінансова інфраструктура тощо (табл. 1).

Ураховуючи особливе значення банківських установ у фінансовій системі протягом останнього періоду, суттєвий акцент переноситься на питання системного ризику саме банківського сектору. До причин виникнення та нагромадження системного ризику зазвичай відносять ідентичну поведінку банківських установ, залежність ступеня ризикуваності рішень банків від фази економічного циклу, щільний взаємозв'язок банківських установ тощо. Такі фактори, як нестабільність банківської системи і створення банківської паніки, відносяться переважно до інституційного джерела системного ризику.

Поява системних ризиків банківського сектору може бути викликана цілим рядом причин. Так, джерелом системного ризику може виступати сама модель банків як фінансових посередників, що перетворюють короткострокові зобов'язання в довгострокові кредити. Проте ця модель втрачає чинність, коли вкладники будуть намагатися терміново повернути свої вклади. Одним із припущень щодо поведінки банків є їх недооцінка ступеню ризику в період зростання. Це призводить до нового імпульсу пропозиції кредитних ресурсів. У період спаду банки занадто обережні, й пропозиція кредитних ресурсів занадто мала. В цьому випадку підґрунтям для системного ризику може стати схильність фінансово-кредитних установ до занадто великих зовнішніх ризиків (кредитних, ринкових, ліквідності) за економічного зростання (агрегований ризик) або наявність прямих та опосередкованих міжбанківських фінансових зв'язків, що є причиною ураження.

Друга причина появи системних ризиків у банківському секторі має інформаційний характер. Нездатність одного банку забезпечити свої зобов'язання може призвести до втечі вкладників з інших. Це призводить до серії банкрутств унаслідок недостатньої інформованості клієнтів про реальний фінансовий стан банків. Вважається, що система взаємного гарантування вкладів гальмує чи усуває ефект поширення системного ризику. Це працює за умови, коли обсягів системи гарантування вистачає на забезпечення вимог вкладників. Ситуація ускладнюється й тим, що банки не здатні передбачити ефект поширення своїх дій на інші елементи системи, що й породжує мережний ризик, або так званий ефект доміно. В цьому контексті необхідною умовою системного ризику є банкрутство невеликої кількості великих фінансових інститутів. Це призводить до фінансової паніки, населення намагається вилучити залишки з інших інститутів, що ставить під сумнів усю фінансову систему. На наш погляд, ефект доміно є зовнішнім проявом системного ризику і механістичним аналогом для фінансової сфери. Першою причиною системних проблем є поганий сигнал. Він служить поштовхом для колективно нераціональної поведінки, яка є в той же час з погляду окремого індивіда індивідуально раціональною. Йдеться про фінансову та банківську паніку, намагання власників депозитів врятувати частку своїх вкладів, гублячи всю систему в цілому і зрештою перетворюючи індивідуальну раціональність у свою протилежність.

У зв'язку з цим постає питання відстеження системних ризиків, їх оцінки та управління ними з метою забезпечення фінансової стійкості банківського сектору. Так, можуть бути запропоновані такі етапи відстеження та зменшення системних ризиків банківського сектору, що представлені у табл. 2.

Оцінка системних ризиків може здійснюватися за різними методиками. Так, агентство Fitch використовує два індикатора оцінки системного ризику: BSI та MPI. Індикатор банківської

Таблиця 1. Матриця поширення та ураження системним ризиком

		Об'єкти ураження		
		Фінансові установи	Фінансовий ринок	Фінансова інфраструктура
Джерела ураження	Фінансові установи	Вразливість до ризиків; взаємопов'язаність акціонерів; умовні кредитні лінії; система гарантування вкладів (депозитів); узгодження між фінансовими установами з доступу до фінансової інфраструктури	Крупні фінансові установи встановлюють ціну на ринку; продаж активів через кредитні дефолтні СВОПи; «пожежний» продаж активів призводить до падіння вартості й зменшення ліквідності; оцінка активів у зв'язку з ринком може призвести до значних втрат в торгових портфелях	Ринкові невдачі ключових фінансових установ можуть створити проблеми у функціонуванні окремих компонентів інфраструктури, якщо відсутні надійні системи захисту. Останні реалізуються за принципами «поставка – платіж», «платіж – платіж» в розрахунках по фінансових активах
	Фінансовий ринок	Несприятливі зміни на фінансовому ринку можуть призвести до втрат фінансових установ	Проблема на одному ринку може призвести до звуження обсягів продаж й втрату ліквідності на іншому	Зменшення вартості забезпечення застави може спонукати до збільшення додаткової застави, потягнути за собою закриття коротких позицій шляхом продажу довгих
	Фінансова інфраструктура	Перебої у функціонуванні фінансової інфраструктури може потягнути затримку платежів, ускладнення управління ліквідністю	Операційні проблеми в інфраструктурі, що обслуговує ринок (торгові платформи, клірингові та розрахункові системи), можуть вплинути на ринковий оборот активів й процес формування цін	Перебої у функціонуванні критично важливих телекомунікаційних та інформаційних систем можуть поширюватися через технічні та інформаційні системи

Джерело: побудовано автором із використанням [5].

Таблиця 2. Процес відстеження системних ризиків банківського сектору

Етап процесу відстеження	Напрямок дій	Методи аналізу системних ризиків
I	Виявлення джерел системного ризику, системно значущих інститутів, установ, ринків, платіжних систем та взаємозв'язків між ними	Мережевий аналіз, зокрема, стохастичних мереж (описують мережну структуру, елементи якої та зв'язки мають імовірнісний характер)
II	Визначення показників (індикаторів) надійності банківського сектору, фінансової системи, платіжних систем, економіки в цілому	Методичні підходи міжнародних рейтингових агентств та МФО до визначення системи показників та їх агрегування (агентство Fitch, МВФ, БМР, Базельський комітет тощо)
III	Визначення структури управління системним ризиком	Системи гарантування та страхування депозитів, наявність кредитора останньої надії, система нагляду за банками, банківською, платіжними системами, системно важливими фінансовими посередниками
IV	Визначення організаційної структури відстеження та управління системним ризиком	Структурно-логічний аналіз з метою побудови цілісного механізму управління системним ризиком банківського сектору

Джерело: побудовано автором із використанням [6, с. 58].

системи (BSI) використовується для оцінки якості внутрішнього стану банківського сектору. Він набуває значення від «А» (дуже висока якість) до «Е» (дуже низька якість). Макропруденційний індикатор MPI вимірює рівень, за якого зростання кредитування, цін на активи і реального обмінного курсу валют роблять банківську систему потенційно вразливою до корегування цін на активи та обмінного курсу, а також до впливу економічного спаду, що може бути наслідком такої корекції. MPI варіюється від «1» (низький) до «3» (високий). Два індикатори використовуються в матриці системних ризиків. Матриця системних ризиків будується на припущенні, що якісніші та стійкіші банківські системи більш здатні подолати різкі зміни.

Банк міжнародних розрахунків пропонує методику вимірювання та стрес-перевірки системних ризиків фінансових інститутів. Системний ризик вимірюється як розмір плати за страхування фінансової кризи. Плата визначається на очікуваних показниках імовірності дефолту окремих банків та прогнозованих кореляціях з дохідністю активів.

Міжнародний валютний фонд, своєю чергою, використовує систему параметрів для ідентифікації фінансової установи, як системно важливої. Критеріями визначення системності слугують розмір та взаємозв'язок з іншими установами. Ці параметри дозволяють оцінювати наслідки банкрутства фінансової установи на функціонування фінансових ринків та ступінь заміщення послуг установи. Пропонуються також такі параметри, як розмір активів та пасивів банку, види його діяльності, його роль як контрагента в ділових операціях. У продовженні цієї методики Рада з фінансової стабільності визначає системно значущі фінансові інститути як установи, що характеризуються суттєвим обсягом і складністю операцій, системною пов'язаністю та складною заміненістю, а порушення чи диспропорції в їхній діяльності можуть призвести до значних збитків для фінансової системи та економіки в цілому [3, с. 190].

Як альтернативний підхід Базельський комітет з банківського нагляду пропонує методику виявлення системно значущих банків. Методика містить п'ять груп зважених індикаторів. Серед них індикатори: міжнародної діяльності (міжнародні вимоги й зобов'язання), розміру банку (сукупні активи), взаємопов'язаності (активи, пасиви, частка ринкового фінансування в сукупних зобов'язаннях), заміщення (активи, що зберігаються в банку, обсяг розрахунків, що

здійснюються через платіжні системи, обсяг розміщених заявок на ринку цінних паперів), ступеню складності установи (номінальна вартість похідних фінансових інструментів на позабіржовому ринку; неліквідні активи, чия вартість не можливо визначити з використанням ринкової ціни або моделі; обсяг торгового портфелю і портфелю цінних паперів, що призначається для продажу).

Порівняно з іншими методиками Базельський комітет з банківського нагляду пропонує методику з двома нововведеннями. По-перше, вона використовує індикатори міжнародної діяльності, що є фільтром для глобальних банків, по-друге, враховуються індикатори ступеню складності установи. Зокрема, методика використовувалася для ранжирування банків за ступенем значущості.

Доцільним є використання методу відстеження процесів нагромадження системного ризику на фінансовому ринку, розробленого А.К. Мансуровим [7]. Метод базується на діагностиці кризового потенціалу засобами фрактального аналізу ринкових настроїв, дослідженні умов поширення системного ризику між інститутами та ринками засобами моделювання з використанням авторегресійних моделей.

Ураховуючи особливості наявних методик виявлення, оцінювання та управління системним ризиком, вважаємо, що вони могли б знайти більш широкий практичний вжиток в Україні. Для цього, на нашу думку, доцільно впровадити підхід до оцінювання рівня системного ризику банківського сектору, що включає:

- оцінку за допомогою індексу фінансового стресу, що пропонується Міжнародним валютним фондом;
- оцінку показника валютних диспропорцій, що відображає вплив глобальної фінансової системи на національні економіки [8];
- оцінку реального та фінансового системного ризику [9].

Проте в процесі побудови механізму управління системними ризиками банківського сектору не слід нехтувати значенням регулювання даних процесів. Особливо це стосується ролі пруденційного банківського нагляду в забезпеченні фінансової стійкості банківського сектору. Враховуючи той факт, що з методичного погляду антитезою системного ризику є стійкість, саме дослідження фінансової стійкості банківського сектору є корисним доповненням до аналізу системного ризику.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

За своєю природою фінансова стійкість має системний характер, що проявляється в якості стійкості банківського сектору і досягається як синергетичний ефект від взаємодії банківського сектору, ринків, інфраструктури, а також фінансових відносин в реальній економіці. Стійкість банківського сектору досягається в багатьох станах, кожен з яких має свій запас міцності. Дане поняття відрізняється динамічним характером, адже залежить від часу. Характерним є те, що фінансова стійкість, як стан, має відносний характер, адже ймовірність дестабілізації не зникає навіть у найбільш стійких банківських системах. Особливим є те, що за достатнього рівня стійкості створюється можливість до абсорбції негативних внутрішніх банківських шоків.

Так, залежно від рівня стійкості до фінансових шоків банківський сектор може сприйматися в контексті трьох основних станів: зони стійкості, зони розбалансування та зони кризи [6, с. 25–27].

Зона стійкості характеризується таким станом, коли банківський сектор у цілому стійкий і має тенденцію залишатися таким у короткостроковому періоді. В цьому випадку уповноважений орган має здійснювати загалом превентивну політику. Вона має бути спрямована на підтримку стійкості, використовуючи механізми підтримки ринкової дисципліни й державний нагляд й моніторинг. Важливу роль у цьому відіграватиме взаємний обмін інформації між сторонами.

Зона розбалансування є таким станом банківського сектору, коли він перебуває в межах стійкості, але наближається до них. В цьому випадку для збереження стійкості можуть використовуватися корегуючі заходи. Серед них: моральний вплив, більш інтенсивний нагляд.

Зона кризи характеризується станом, коли банківський сектор нестійкий і втрачає здатність ефективно розподіляти ресурси в часі й між видами діяльності, оцінювати фінансові ризики, керувати ними або пом'якшувати збурення. В цьому випадку необхідна стратегія «протидії», спрямована на відновлення стійкості, зокрема на врегулювання кризи.

Вказані зони умовно обмежені такими граничними станами стійкості банківського сектору:

– абсолютна стійкість – стан, за якого банківський сектор не переходить до стану кризи при значних шоківих впливах на економіку. Банківський сектор виконує всі функції в повному обсязі з максимальною ефективністю;

– початкове розбалансування – в результаті впливу зовнішніх та внутрішніх факторів банківський сектор може перейти в цей стан, проте він зберігає значний запас міцності порівняно з іншими можливими станами розбалансування. В той же час існують шоки, які можуть перевести банківський сектор у стан нестійкості (кризи);

– перехід до кризи – початок кризи – початкові стани, за яких банківський сектор перестає виконувати в повному обсязі свої функції;

– абсолютна нестійкість – банківський сектор не переходить до стану стійкості, навіть при інтенсивних регулюючих впливах на економіку.

Управління системним ризиком з метою забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості банківського сектору забезпечується проведенням пруденційного банківського нагляду. Так, виконуючі базові функції, такі як превентивну, захисну, стратегічну, адаптивну, попереджуючу тощо, пруденційний банківський нагляд покликаний, перш за все, запобігати виникненню системних ризиків у банківському секторі, а також має бути спрямований на підвищення прозорості та ефективності, адже він представляє собою специфічний режим, комплекс методів та інструментів банківського нагляду, що використовуються з метою виявлення зон підвищеного ризику в діяльності банківських установ, запобігання загрозливим факторам впливу з метою забезпечення достатнього рівня стійкості банківської системи країни.

Однак з метою вирішення завдань та виконання покладених на нього функцій пруденційний банківський нагляд має реалізовуватися на двох рівнях: мікропруденційного та макропруденційного нагляду. Порівняння макро- та мікропруденційного банківського нагляду представлено у табл. 3.

Таблиця 3. Порівняння макропруденційного та мікропруденційного банківського нагляду

Характеристика	Макропруденційний банківський нагляд	Мікропруденційний банківський нагляд
Кінцева мета	Зменшення витрат нестабільності, пов'язаних з фінансовою кризою	Захист інтересів вкладників та кредиторів банків
Проміжна мета	Підтримання фінансової стабільності в цілому	Запобігання неспроможності окремих банків
Макроекономічний фактор	Макроекономічні умови розглядаються як ендогенний фактор	Макроекономічні умови розглядаються як екзогенний фактор
Модель ризиків у фінансовому секторі	Загальні та корельовані шоки	Шоки індивідуального характеру
Оцінка перспектив	Імовірнісний підхід, що базується на оцінках ризиків, акцент на сценарному аналізі	Підхід, що базується на аналізі формальної звітності, акцент на внутрішньому контролі та перевірці
Взаємозв'язки та загальні ризики учасників ринку	Основоположні фактори	Не враховуються
Налаштування пруденційних норм	Підхід «згори донизу»: відстеження системних шоків фінансового сектору	Підхід «знизу догори»: відстеження ризиків окремих учасників ринку
Розкриття інформації	Широке оприлюднення результатів оцінки, зокрема, показників фінансової стійкості, макропруденційних індикаторів, сигналів раннього оповіщення	Стандартизовані звіти та конфіденційна інформація з метою нагляду

Джерело: побудовано автором із використанням [10, с. 13].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Макропруденційний банківський нагляд реалізується в напрямі контролю ринкової дисципліни з відповідною орієнтацією на системні ризики. Він є комплексом запобіжних заходів, спрямованих на мінімізацію ризику системної фінансової кризи, тобто ризику виникнення ситуацій, за яких значна частина банківського сектору стає неплатоспроможною або неліквідною. Мікропруденційний банківський нагляд, своєю чергою, фокусується на діяльності окремих банківських установ та орієнтується на індивідуальних ризиках банків. Очевидно, що макропруденційний банківський нагляд не в змозі досягти поставлених цілей без постійного зв'язку з мікропруденційним наглядом, тоді як мікропруденційний нагляд не здатен самостійно забезпечити фінансову стійкість без відповідного врахування результатів макроекономічного розвитку.

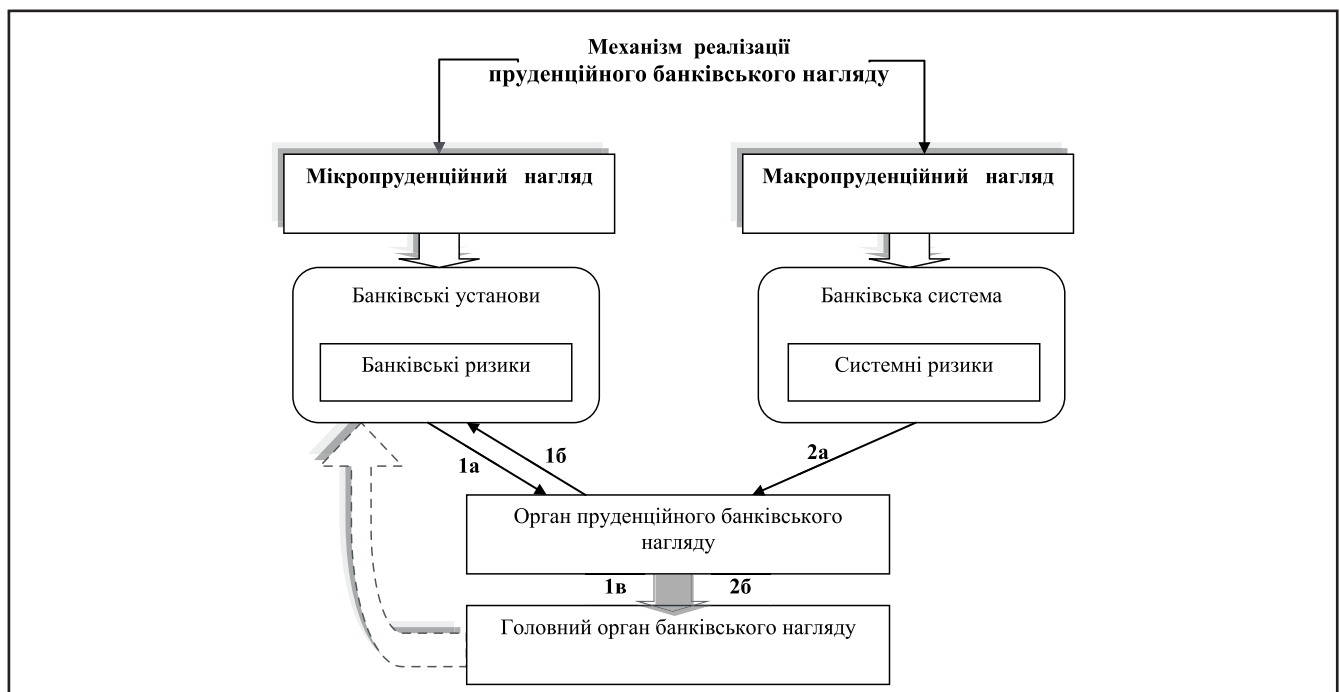
До кола завдань макропруденційного банківського нагляду відноситься: підтримання стійкості банківського сектору до агрегованих шоків, що містять рецесію та зовнішні шоки; обмеження надлишкових фінансових ризиків в цілому; зменшення амплітуди фінансового циклу: запобігання «мільних бульбашок» на ринках фінансових активів, якщо вони мають потенційну загрозу стійкості банківського сектору. Додатково одним із завдань макропруденційного банківського нагляду є пригнічення проциклічної поведінки банківських установ й заохочення ациклічної. Проциклічна поведінка применшує ризикованість інвестицій, фінансових операцій у період підйому економіки та завищує ризик у період спаду. Це призводить до перегріву фінансових ринків за зростання та зневодненню фінансової та банківських систем за рецесії.

Важливим є той факт, що ефективний банківський нагляд має бути неперервним. Це може бути забезпечено головним чином за рахунок поєднання нагляду як на мікро-, так і на макропруденційному рівні. Отже, на нашу думку, пруденційний банківський нагляд має реалізовуватись через механізм, зображений на рисунку.

Відповідно до схеми в даному процесі беруть участь такі суб'єкти, як: орган пруденційного банківського нагляду, головний орган банківського нагляду та банківські установи як представники банківського сектору країни. Пруденційний ризик-орієнтований банківський нагляд реалізується таким чином, що на основі представлених банківськими установами періодичних звітів та інформації про ризики і методи управління ними (1а) орган пруденційного банківського нагляду оцінює поточний стан банківської установи та здійснює ідентифікацію проблемних з точки зору визначених критеріїв банків. Як результат, орган пруденційного банківського нагляду надає проблемним банкам свої рекомендації (1б) стосовно виявлених аспектів, що потребують додаткової уваги та відповідного виправлення. Інформація про банки, що потрапили до групи таких, що знаходяться під загрозою надмірних ризиків, передається від органу пруденційного нагляду до головного органу банківського нагляду (1в) з метою його своєчасного втручання, проведення інтервенцій до банківських установ, які не відповідають критеріям стійкості до ризиків і становлять загрозу стабільності банківської системи країни.

Паралельно з цим органом пруденційного банківського нагляду проводиться макропруденційний нагляд із зосередженням уваги на системних ризиках банківської системи країни (2а). Метою даного процесу є здійснення розрахунку впливу макроекономічних шоків на стійкість банківських установ на індивідуальному рівні з використанням різних факторів ризику. Отримані результати зіставляють з даними мікропруденційного аналізу. Надалі сигнали про «нездорові» банки та виявлені зони загрози стабільності банківської системи передаються до головного органу банківського нагляду (2б) з ціллю проведення подальших дій та заходів.

Узагальнюючи зазначене вище, сучасні світові тенденції доводять той факт, що система банківського нагляду, за умови її оптимальної організації, покликана стимулювати розвиток сис-

Механізм реалізації пруденційного ризик-орієнтованого банківського нагляду

Джерело: побудовано автором.

тем ризик-менеджменту банківських установ шляхом постійного моніторингу та забезпечення їх стійкості. Розроблені Базельським комітетом у 2004 році Нові угоди про капітал (Базель II) містять сучасні підходи до банківського регулювання та нагляду, основною метою якого поряд із забезпеченням достатності капіталу банків та рівнем його адекватності є вдосконалення системи управління ризиками на етапах їх ідентифікації та обмеження, що сприятиме стабільності функціонування банківської системи в цілому. Оптимізація вищезазначеного процесу буде досягнута у випадку, якщо система банківського нагляду та система управління ризиками розвиватимуться паралельно одна до одної. Так, на нашу думку, найбільш оптимальним і ефективним є механізм здійснення нагляду, коли вимоги до банків повинні підвищуватися за сприятливих економічних умов і знижуватися за несприятливих, відповідно. До того ж система пруденційного банківського нагляду буде ефективною в тому випадку, якщо вона забезпечуватиме здійснення безперервного моніторингу та буде здатна оперативно реагувати на сигнали фінансової системи. Для цього банківський нагляд має активно впроваджувати технічні інновації в банківській індустрії.

У цілому остання криза стимулювала проведення глибоких реформ у провідних країнах світу. Серед спільних рис реформ у США, Європейському Союзі, Великій Британії чітко відзначається посилення контролю та державного регулювання фінансового сектору.

На даний момент в Україні послідовно здійснюються реформи у фінансовій сфері. З одного боку, реалізуються реформи державних фінансів, що передбачають: стабілізацію дефіциту державного бюджету, оптимізацію державного боргу, підвищення ефективності державних видатків, удосконалення управління державними фінансами, посилення фінансової та фіскальної дисципліни, реформу міжбюджетних відносин. З іншого боку, проводяться реформи фінансового сектору, що спрямовані, зокрема, на утримання низького рівня інфляції, підвищення стабільності та рівня капіталізації фінансової системи, збільшення обсягу надання фінансових послуг, відновлення кредитування економіки з одночасним зниженням рівня ризиків фінансової системи, зростання і розвиток фондового ринку та ринку фінансових послуг. Проте в реальності має місце ситуація, коли фінансова система, покликана забезпечувати сталий економічний розвиток держави, не здатна повноцінно функціонувати та виконувати покладені на неї функції. Серед таких причин: зменшення обсягів надання фінансових послуг, особливо обсягів кредитування бізнесу і населення; брак довгострокових фінансових ресурсів; низький рівень розвитку і низька прозорість фінансового ринку тощо.

Додатковим фактором поглиблення проблеми ефективного функціонування вітчизняної фінансової системи є наявна політична криза, що поступово призводить до економічного спаду в країні. За таких умов постає питання захисту не окремої фінансово-кредитної установи, а системи в цілому, адже наявна фінансово-економічна кон'юнктура не сприяє активізації розвитку та підтриманню стабільного функціонування учасників фінансової системи, а гальмує ці процеси, ускладнюючи умови діяльності суб'єктам ринку.

Висновки

Проведене дослідження дає можливість зробити такі висновки.

По-перше, посилення зовнішніх і внутрішніх викликів світової економіки та загострення політико-економічної ситуації в країні об'єктивізує необхідність поглиблення підходу до управління системними ризиками насамперед не як категорії фінансової науки, а як практичної цілі в межах забезпечення стабільного функціонування фінансової системи. В цьому контексті під системним ризиком розуміється потенційна небезпека виникнення ситуацій, за яких індивідуальна реакція окремих фінансово-кредитних установ на ризики призводить не до кращого їх розділення, диверсифікації, а навпаки – до підвищення загальної їх ненадійності.

По-друге, в роботі визначено, що системний ризик виступає об'єктом пруденційного банківського нагляду в контексті забезпечення фінансової стійкості банківського сектору шляхом підтримання його стійкості до агрегованих шоків, обмеження надлишкових фінансових ризиків, зменшення амплітуди фінансового циклу та пригнічення проциклічної поведінки банківських установ і заохочення ациклічної.

По-третє, викладені в роботі методики відстеження та оцінювання системних ризиків доцільно використовувати і на національному рівні з метою досягнення стабільного функціонування банківської системи країни. Стабільність у цьому випадку досягається шляхом забезпечення синергетичного ефекту від взаємодії банківського сектору, фінансових ринків, фінансової інфраструктури, відновлення довіри до банків, можливості абсорбції внутрішніх негативних банківських шоків. Головним елементом у забезпеченні фінансової стабільності є стійкість до зовнішніх та внутрішніх факторів впливу. В цьому контексті доцільним є конструювання та імплементація інституційного поля для інструментів відстеження та мінімізації системних ризиків з метою забезпечення стійкості банківського сектору та стабільного функціонування банківської системи України.

Список використаних джерел

1. Kaufman, G., Scott, K. What is Systemic Risk, and do Bank Regulators Retard or Contribute to it? – 2003. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.independent.org/pdf/tir/tir_07_3_scott.pdf
2. Говтвань О.Д. Системный риск в финансовой сфере: теоретический анализ и подходы к оцениванию / О.Д. Говтвань, А.К. Мансуров // Проблемы прогнозирования. – 2011. – №2. – С. 24–36.
3. Міщенко В.І. Поняття системного ризику та підходи до визначення системно занчущих банків / В.І. Міщенко, С.В. Науменкова // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Проблеми інтеграції України у світовий економічний простір (збірник наукових праць) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2014. – Вип. 1 (105). – С. 186–196.
4. A Framework for Assessing Systemic Risk / Policy Research Working Paper. World Bank. – 2010. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://elibrary.worldbank.org/docserver/download/5282.pdf?expires=1380540844&id=id&accname=guest&checksum=7903EA9111BBC2777F41E8256B815B3F>. – 30 р.
5. Каллаур П.В. Концепт «финансовая стабильность» // Белорусский экономический журнал. 2007. – №1. – С. 25–27.
6. Унгур Д. Управление системным риском и финансовая стабильность / Д. Унгур // Банкаускі веснік. – 2011. – №32(540). – С. 31–38.

7. Мансуров А.К. Прогнозирование валютных кризисов с помощью методов фрактального анализа // Проблемы прогнозирования. 2008. №1. – С. 145–158.

8. Romain Ranciere, Aaron Tornell and Athanasios Vamvakidis New Index of Currency Mismatch and Systemic Risk / IMF Working paper. – November 2010. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.imf.org

9. Gianni De Nicrolo and Marcella Lucchetta Systemic Risks and Macroeconomy / IMF Working Paper. – WP 10/29. – February 2010. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.imf.org

10. Hirtle B., Schuermann T. and Stiroh K. Macroprudential Supervision of Financial Institutions: Lessons from the SCAP. Federal Reserve Bank of New York Staff Reports №409, november 2009. – P. 13.

Д.І. ГОЛУБЕВ,

викладач НФ, Запорізький національний університет

Розробка стратегії управління інвестиційною політикою підприємств машинобудування

Досліджено сутність поняття «інвестиційна політика» та визначено її взаємозв'язок зі стратегічними напрямками управління. Встановлено, що стратегічні інвестиційні рішення не повинні носити жорстко детермінований характер і мати певний запас маневреності в досягненні поставлених стратегічних інвестиційних цілей. Виокремлено основні етапи процесу ухвалення стратегічних інвестиційних рішень підприємства. Запропоновано матрицю можливих стратегічних напрямків інвестиційного розвитку підприємства та етапи розробки інвестиційної політики.

Ключові слова: інвестиційна політика, стратегія, розвиток, цілі, напрями, стратегічні інвестиційні рішення, ризик, прибутковість, інвестування.

Д.И. ГОЛУБЕВ,

преподаватель НФ, Запорожский национальный университет

Разработка стратегии управления инвестиционной политикой предприятий машиностроения

Исследована суть понятия «инвестиционная политика» и определена ее взаимосвязь со стратегическими направлениями управления. Установлено, что стратегические инвестиционные решения не должны носить жестко детерминированный характер и иметь определенный запас маневренности в достижении поставленных стратегических инвестиционных целей. Выделены основные этапы процесса принятия стратегических инвестиционных решений предприятия. Предложена матрица возможных стратегических направлений инвестиционного развития предприятия и этапы разработки инвестиционной политики.

Ключевые слова: инвестиционная политика, стратегия, развитие, цели, направления, стратегические инвестиционные решения, риск, прибыльность, инвестирование.

Essence of concept is investigational investment policy and her intercommunication is certain with strategic directions of management. It is set that strategic investment decisions the hardly determined character and mother must not carry certain supply of manoeuvrability in the achievement of the put strategic investment aims. The basic stages of process of acceptance of strategic investment decisions of enterprise are distinguished. The matrix of possible strategic directions of investment development of enterprise and design of investment policy times are offered.

Keywords: investment policy, strategy, development, aims, directions, strategic investment decisions, risk, profitability, investing.

Постановка проблеми. Інвестиційна політика – це комплекс заходів з організації і управління інвестиційною діяльністю, спрямованих на забезпечення оптимальних обсягів і структури інвестиційних активів, зростання їхньої прибутковості при допустимому рівні ризику. Вона припускає формування системи цільових орієнтирів інвестиційної діяльності, вибір найбільш ефективних способів їх досягнення.

Мета статті. Інвестиційна політика є складовою частиною загальної фінансової стратегії підприємства і націлена на забезпечення оптимального використання інвестиційних ресурсів, раціональне поєднання різних джерел фінансування. Іншими словами, інвестиційна політика – це зведення правил, методів і засобів, що визначають обсяг, структуру і напрями інвестування.

Виклад основного матеріалу. Стратегічні інвестиційні рішення, що приймаються інвестиційними менеджерами, надзвичайно складні, оскільки вимагають обліку багатьох чинників загального економічного і соціального розвитку

підприємства. Ця складність визначається також високим рівнем невизначеності, генерованої нестабільністю зовнішнього інвестиційного середовища. Тому стратегічні інвестиційні рішення не повинні носити жорстко детермінований характер і мати певний запас маневреності в досягненні поставлених стратегічних інвестиційних цілей.

Виходячи зі стратегічної інвестиційної позиції і стратегічних цілей інвестиційного розвитку підприємства процес ухвалення стратегічних інвестиційних рішень здійснюється по наступних основних етапах, одних з яких являється «формулювання інвестиційної політики підприємства по основних аспектах його майбутньої фінансової діяльності», – етап 3 (рис. 1).

На цьому етапі стратегічний вибір підприємства охоплює окремі напрями інвестиційної діяльності, визначаючи види і типи інвестиційної політики.

Інвестиційна політика є формою реалізації інвестиційної філософії і головної інвестиційної стратегії підприємства в розрізі найбільш важливих аспектів інвестиційної діяльності.